

PARTIZANSKO GOSPODARSTVO V RIBNIŠKEM OKROŽJU 1944—1945

IVANKA ZAJC-CIZELJ

Izvršni odbor OF je 10. julija 1943 obnovil že na prvem osvobojenem ozemlju vpeljane gospodarske komisije (GK). Njihova naloga od osrednje pri izvršnem odboru OF preko okrožnih, okrajnih in vaških je bila organizacija gospodarstva. Skrb za prehrano NOV je tako prešla na odbore OF oziroma njihove GK. Kadar GK ni imela hrane je ostal še vedno dovoljen odkup, ki ga je opravil intendant neposredno pri kmetu — v navzočnosti članov GK ali odborov OF.¹

Za osvobojeno ozemlje, ki je nastalo po kapitulaciji Italije v Ljubljanski pokrajini, je bila ustanovljena upravna komisija (UK) s tremi odseki. UK je zelo natančno opredelila delo GK. Vaška GK (terenski odbor OF) je imela nalogo izdelati statistiko pridelkov in živine, kupovala je hrano in jo spravljala pri zanesljivih ljudeh ali v lastnih skladiščih, organizirala je obiranje sadja in nabiranje gozdnih sadežev, organizirala vaška gospodarska zbiranja, skrbelo za vaško slogo itd. Okrajna (rajonska) GK je ugotavljala proizvodne možnosti za preskrbo, organizirala skupno delo in pomoč pri tem delu, ugotavljala potrebe uporabnikov okraja, izstavljala živilske izkaznice za blago blokirano pri trgovcih, nadzorovala medkrajevni promet z živili in živino, delila zaplenjeno blago, sodelovala pri prisilnih odkupih, organizirala okrajna skladišča in klavnice ter nadzorovala trgovce in obrtnike. Okrožna GK je bila glavni nakupovalec blaga preko vaških in rajonskih GK, določala je cene — še ne maksimirane cene, opravljala prisilne nakupe, vodila evidenco pridelkov in živine, zbirala prehrano za NOV in mesečno obveščala o zalogah komande področij. Osrednja GK (OGK) je bila centralni tehnični urad za vse gospodarsko poslovanje.^{1a}

Po nemški ofenzivi je bila OGK kot nepotrebna vmesna stopnja med gospodarskim odsekom, upravno komisijo in okrožnimi gospodarskimi odseki razpuščena. V vseh okrožjih so, v sporazumu z okrožnimi odbori, izvedli reorganizacijo GK. Gospodarski referenti odborov OF so postali hkrati sekretarji GK. Okrožne GK so šteje 4—5 članov. Rajonske GK so bile zaradi mobilizacije aktiva opravljene. Rajonski gospodarski referenti so se pri svojem delu opirali na vaške referente, ki so imeli 2—3 pomočnike. Večinoma so bile to ženske in moški nesposobni za vojaško službo. Vaški gospodarski referent se je imenoval vaški gospodar. Na novo so bile formulirane

naloge GK — te so morale: izdelati podroben pregled gospodarskega stanja v svojem okrožju, skrbeti za prehrano vojske, stalnih baz in aktivistov, porazdeliti materialno breme med okraje, dežurati v vsaki enoti, ki je prišla na ozemlje GK, nakupovati hrano, pripravljati in skladiščiti rezerve, prevažati in tovoriti za vojsko, skrbeti za dvig gospodarstva, obdelavo zemlje (tudi razlašcene posesti), ohranitev živinoreje, racionalno izkoriščanje gozdov, vspostaviti obrt in industrijo, organizirati zbiranje odpadnih surovin, predlagati in nadzorovati cene, oskrbovati bolnišnice s hrano in žganjem, tedensko poročati o stanju zalog, organizirati konference okrožne GK z rajonskimi gospodarskimi referenti vsakih štirinajst dni, osnovati rajonske klavnice in vzpostavili mlekarne.^{1b}

Septembra 1944 so začeli ukinjati GK in organizirati gospodarske odseke pri NOO in odbori OF. Iz sposobnih gospodarstvenikov so organizirali gospodarski odsek. Vse gospodarsko delo so vodili NOO, kjer teh ni bilo pa odbori OF. Okrožni NOO ali odbor OF se je delil po gospodarski črti na prehranjevalni, kmetijski, gozdarski in oddelek za upravo narodne imovine. Natančno so popisali pridelke in živino. Popis so morali imeti krajevni odbori, da so lahko na svojih sestankih vnaprej določili kdo je na vrsti, da da določen artikel. Intendant so dobivali živila v okrajnem skladišču. V krajih, kjer so bili pogosti izpadi okupatorja, so morali ostati še pri starem načinu.^{1c} Ta sistem se do osvoboditve ni spremenil.

Ribniško okrožje je bilo veliko; segalo je od Kolpe do Ljubljane in je bilo razdeljeno na sedem okrajev (rajonov): Ribnica, Kočevje, Sodražica, Loški potok, Banja Loka, Velike Lašče in Barje. 8. oktobra 1944 se je okrožni odbor OF Ribnica združil z okrožnim odborom OF Notranjska in se preimenoval v okrožni odbor OF Notranjsko — Ribnica. Na svoji prvi seji je okrožni odbor OF Notranjsko — Ribnica sklenil, da se manjši okraji združijo v večje, tako da bi bilo v celotnem okrožju

1. Zgodovina Slovencev str. 867 (CZ 1979). — 1a. Zgodovina Slovencev str. 868. — 1b. Okrožnica upravne komisije 27/1-1944 Arhiv IZDG fasc. 436. — 1c. Okrožnica o organizaciji gospodarskih odsekov pri NOO in OF odborih 10/9-1944 Arhiv IZDG fasc. 717

le šest okrajev: Ribnica, Kočevje, Velike Lašče, Cerknica, Logatec, Vrhnika. Do novembra 1944 je bila izvedena združitev vseh okrajev v nove; le okraja Barje in Velike Lašče sta ostala ločena.

Gospodarstvo v ribniškem okrožju se je dobro razvijalo. V začetku januarja 1944 so reorganizirali okrožno gospodarsko komisijo (GK), ki je bila po novem sestavljena iz štirih ljudi: sekretarja in treh članov. Gospodarstvenike je čakalo težko delo; urediti je bilo treba preskrbo hrane, semenja in kmetijskega orodja. Povsod so morali vpeljati knjige za vodenje evidence o prehranjevanju, oddaji blaga ipd. Natančno so določili delo rajonskih GK. Te so morale oskrbeti z vsem potrebnim živežem, po možnosti pa tudi z drugimi stvarmi, vse baze, ki so bile na njihovem ozemlju, voditi blagovne knjige in sezname zalog ter pošiljati tedenska poročila o stanju zalog hrane. Skrbeti so morale za oddajo kož, zbiranje ježic, suhih gob itd. Zbirale so predloge za spremembo cenika, odkupovale papir, organizirale kanale čez mejo, da so prebivalci lahko dobili nekatere artikole: petrolej, vžigalice . . . Za begunce so organizirale javne menze in pripravile vse potrebno za obdelavo polj.¹

Gospodarsko vprašanje se je obravnavalo tudi na mitingih. Zanimivo je poročilo okrožnega odbora OF z dne 30. januarja 1944 o mitingu v vaseh na Slemenih. Na tem mitingu je govoril nemški vojak o položaju kmetov v Nemčiji. Govor je prevajal bataljonski komisar, ki je vojaka tudi pripeljal. Na prebivalce je naredil govor močan vtis. Po mnenju okrožnega odbora OF se še vedno ni posvečala zadostna pozornost gospodarstvu in zlasti nekateri referenti niso opravljali svojega dela tako, kot bi morali. Pri reševanju gospodarskih vprašanj se je premalo upoštevala politična situacija.²

O gospodarskem stanju v začetku leta 1944 poroča okrožni odbor OF: »Okrožna GK redno deluje in tudi redno pošilja poročila UK (upravni komisiji) in IO OF. Mnogo dela ima s preskrbo bolnišnic in dveh pasivnih rajonov. Na severu okrožja je še mnogo hrane, prevoz pa je zaradi kontrole okupatorja in pomanjkanja vprežne živine otežkočen. Zelo dobro dela rajonska GK Ribnica. Zaplembe se izvajajo le sporazumno z GK in rajonskim odborom OF; enako vsi nakupi hrane. Delajo se popisi poljedelskih strojev in vprežne živine. Izvajajo se skupni sestanki intendantov in rajonskih gospodarskih referentov. Izdana so bila navodila glede skupne obdelave neobdelane zemlje — zaposli naj se vse žene, zlasti

bivše interniranke, ki so brez dela. Rajonski odbori naj vodijo točno kontrolo nad vsemi ljudmi, ki prihajajo po živila iz Hrvaške . . .«³ Vendar vse le ni bilo tako idealno; posebno vprašanje so bile zaplembe, ki so se večkrat izvajale brez vsakih obsodb, kar je pozneje dalo veliko dela pravnim strokovnjakom. Najbolj se je okrožna GK pritoževala nad zaplembami enot, ki so jih pogosto izvajale brez vednosti političnih in gospodarskih odborov. V zvezi s tem je okrožna GK 10. marca 1944 poročala: »Pri izvrševanju zaplemb nastaja že popolna anarhija. Veliko primerov je, ko opravijo vojaške enote zaplembo brez vsake obsodbe, brez vednosti političnih odborov in brez prisotnosti članov GK. Navadno se zaplenijo predmeti, katere dotična enota trenutno potrebuje . . . Vsaka kontrola in pravilna razdelitev zaplenjenega blaga je nemogoča. Vse to spravlja v slabo luč našo vojsko in onemogoča redno poslovanje GK. Da se to ne bi več ponavljalo, naj se pri posameznih komandah področij ustanovijo posebni oddelki, ki bi bili stalno zaposleni za izvrševanjem zaplemb. Komande mest in področij naj vrše zaplembe sporazumno s krajevnimi političnimi odbori in v navzočnosti vsaj enega člana GK dotičnega kraja, ta napravi seznam zaplenjene robe in ga podpiše skupaj z vodjo oddelka, ki je opravil zaplembo. Član GK naj bo prisoten tudi pri razdelitvi zaplenjenega blaga. Prvenstveno se zapleni živež, živino in obleko, ki je uporabna v vojski. Pustijo se prašiči pod 70 kilogramov žive teže, kokoši in nedorasla drobnica.«⁴

IO OF je v letu 1944 razpisal tri tekmovanja, katerih namen je bil zbrati čim večje količine živil in drugega materiala za vojsko in ljudstvo ter v največji možni meri obdelati zemljo. Okrožna GK je nato tekmovanje prilagodila razmeram v posameznih okrajih. Zbirali so živila, obleke in zdravilna zelišča. Tekmovali so tudi v izdelavi raznih potrebščin (suhe robe, kosišč, grabelj, senenih vil) in v obdelavi zemlje. Vsak okraj je moral izdelati tekmovalni načrt; pri okrožnem odboru OF je bila ustanovljena tekmovalna komisija. Ko so po končanih tekmovanjih zbirali podatke, so naleteli na težave, kajti po okrajih se je v tem letu zamenjal skoraj ves gospodarski kader. Po gradivu, ki jim ga je uspelo dobiti, so ugotovili, da je bilo tekmovanje uspešno.

Julija 1944 se je gospodarski odsek povečal za referat o gozdovih. Po okrožju so se začela organizirati predavanja o splošnem gospodarstvu, živinoreji, sadjarstvu, čebelarstvu in veterinarstvu. Gospodarski odsek je bil razdeljen na devet oddelkov: statistika in kadrovnik, prehrana in preskrba, kmetijstvo,

veterina, gozdarstvo, trgovina, narodna imovina, obrt in industrija, blagajna in upravni posli.

Vsa pošta je šla preko okrožnega odbora OF, ki je važnejše odloke podpisoval. V načrtu so imeli tečaj za vzgojo gospodarstvenikov, ki ga je organiziral okrožni odbor OF. Okrajni gospodarski odseki so bili del rajonskih odborov OF in so morali politično delati v popolni enotnosti z njimi. Gospodarski kader je moral biti tudi politično sposoben; razjasniti je moral nekatere ukrepe tudi s politične strani, npr. prisilni odkup.⁵

Oktobra 1944 so se aktivisti še vedno pritoževali, da se delajo zaplembe brez vednosti gospodarskega odseka. Strokovna predavanja so bila v teku. Pripravljali so se na zadružništvo. Prebivalstvo je kazalo zanimanje do skupnega dela.

Maja 1945 je okrožni odbor OF izdal navodila okrajnim odborom o ukrepah, ki so bili potrebni, da bi se preprečili izgredi, ki bi lahko nastali ob osvoboditvi: »Okrajni naj poskrbe, da bodo vse trgovine zaprte in do nadaljnje odredbe zapečatenene pod varstvom odgovornega skrbnika. Isto naj se prve dni zaprejo vse gostilne in pod najstrožjo kaznijo prepovedo vsi izgredi in pijančevanje. Dovoljeni so mitingi in druge prireditve, prepovedani pa plesi in veselice. Obrt in industrija naj delata neprekinjeno. Za redno delo je odgovoren obratovodja. Vse zaloge ostanejo na mestu — pod zaporo...«⁶

PREHRANJEVANJE IN PRESKRBA

GK ali intendant vojaške enote so prišli do hrane na več načinov. Najidealneje je bilo, če so hrano lahko dobili zastonj, a to ni bilo vedno mogoče. Zato so se polagoma izoblikovali štirje načini pridobivanja hrane, ki so potem ostali ves čas v veljavi. To so bili: prostovoljni odkup, pri katerem je dobil denar reven kmet, bogatejši pa le bone ali obveznice, prisilni odkup za takojšnje plačilo v gotovini, rekvizicija za takojšnje plačilo v bonih in obveznicah, prisilni odvzem, konfiskacija dela ali vse imovine, a to pa samo na podlagi obsodbe vojaškega sodišča kot kazen za kolaboracijo ali dezertarstvo iz NOV itd.⁷

O postopku pri zbiranju hrane mi je pripovedoval tov. Cvar takole: »Najprej smo po hišah popisali vso hrano, živino in prašiče. Kokoši in zajcev nismo popisovali. Ob popisu hrane smo popisali tudi število članov družine. Te popise smo dali na okraj, od koder so jih poslali na okrožje. Iz okrožja smo nato dobili sezname, koliko komu vzamemo in koliko pustimo. Količine so bile preračunane na

število družinskih članov. Po hrano smo šli navadno štirje. Ob našem prihodu so se morali vsi družinski člani posesti okrog mize in eden od naših jih je stražil. Gospodar je moral iti z nami po shrambah. Povedali smo mu, koliko mu po odredbi okrožja pustimo in koliko mora oddati. Če so bili pri hiši majhni otroci, smo molzno kravo pustili. Hrano in živino smo odpeljali v vas Podplanina pri Cabru; tu se je hrana razdelila. Z brigadami nisem imel stikov; zraven sem bil le enkrat, in sicer pri zaplembi v Hrovači. Navadno so zbirale hrano brigade same; od GK so dobile navodilo, kje in koliko naj poberejo. Komandant ali intendant brigade je prišel na sedež rajona ali okrožja in eden gospodarstvenikov je moral z njim. Pri vsakem pobiranju hrane je moral biti prisoten gospodar ali gospodinja. Gospodar je moral biti prisoten tudi pri popisu hrane, pregledu shramb in hiše.«⁸

Okrožna GK je poročala 18. januarja 1944, da so nabavljale živež v rajonih ribniškega okrožja naslednje enote: Belokranjska in Cankarjeva brigada ter Notranjski odred. Hrano so dobili z rekvizicijami, ki so jih izvajale omenjene enote ob sodelovanju dežurnega pristojne GK. Poleg omenjenih enot so izvajale rekvizicije tudi VOS in okrožni odbor OF ter komanda ribniškega področja.⁹

UK, gospodarski odsek, je v začetku februarja določila, da skrbi za preskrbo bolnišnice SVPB-R okrožni odbor OF Ribnica. Ta je za intendanta določil tov. Cvara, in sicer na terenu: Kočevje z okolico, Velike Lašče z okolico, Ribnica, Dobropolje z okolico in vse Kočevsko. Rajonske GK so morale nakazovati hrano najprej bolnišnicam, redkejše stvari kakor med, maslo in sir pa so morale obvezno oddati v bolnišnice.¹⁰

Okrožni odbor OF Ribnica je stopil v stik z okrožnim odborom za Gorski Kotar že januarja 1944; tedaj so se o zamenjavi hrane le načelno dogovorili. 7. februarja 1944 je okrožni odbor OF Ribnica pristal na zamenjavo krompirja, fižola in koruze za sol in v manjši meri za vžigalice in tobak. Določili so tudi ključ za zamenjavo, ki so ga naslednji dan na seji rajonskega odbora GK razveljavili in postavili novega. Za primerjavo naj navedem oba primera:

za 1 kg soli — 1 kg pšenice
za 1 kg soli — 3 kg krompirja
za 1 kg soli — 1,5 kg ječmena
za 1 kg soli — 1 kg fižola
za 1 kg soli — 1,5 kg koruze¹¹

za 1 kg soli — 1,5 kg pšenice
za 1 kg soli — 5 kg krompirja
za 1 kg soli — 2 kg ječmena

za 1 kg soli — 2 kg koruze
za 1 kg soli — 1,5 kg fižola¹²

Iz seznama je razvidno, da je bil ključ, ki ga je postavila rajonska GK, ugodnejši za Hrvate, kakor tisti, ki ga je postavil okrožni odbor OF. GK je opozarjala prebivalce, naj varčujejo z vžigalicami, obenem pa jim je svetovala, naj nabirajo hrastove ježice, ki jih je odkupovala po 3—4 lire za kilogram. Te ježice so uporabljali pri strojenju kož. Rajonska GK je odkupovala vse razpoložljive količine voska in medu, ki so ga uporabljali kot podlago za izdelavo zdravilnih mazil. Za potrebe bolnišnic so zbirali tudi žganje. Izvajali so nadzor nad mlini in mletjem. Mleti se je smela le enotna moka in to po ceni, ki jo je določila GK. Februarja 1944 je bil v veljavi še vedno stari odlok o maksimiranih cenah. Zbirali pa so predloge za nov cenik.¹³

Glede prehrane posameznih partizanov so sklenili na sestanku gospodarskih referentov, 7. februarja 1944, da se za prehajajoče partizane (kurirji, bolniki, premeščenci) organizirajo v krajih Kot, Dane, Lipovec, Zadolje, Grčarice in Dolenji lazi posebne prehranjevalne baze, kolikor teh še niso ustanovili. Kjer se to ni uredilo, so imeli terenski odbori točen pregled nad mimoidočim vojaštvom, ki so ga prehranili. Dalje pravi poročilo, da je od okrožnega odbora OF prispela okrožnica o hranjenju blaga po hišah, v katerih se, po sklepu sodišča, izvršujejo zaplembe, zato svetuje: »Vnaprej je treba opozoriti prebivalstvo, da se vse, kar se dobi v takih hišah, smatra za last dotičnega in je predmet zaplembe. Da bi se preprečila zloraba zaplembe, jim prisostvuje politični delavec rajonskega odbora OF ali GK. Ta naj spremlja enoto in obvesti terenski odbor v kraju, kjer se bo zaplemba izvajala. Pri zaplembi sodeluje član terenskega odbora OF ali gospodarski referent...«.¹⁴

Ker je bilo v okrožju v zimskih mesecih 1944 mnogo vojaštva, je hrana močno pošla. Načeti so morali tudi rezerve. Pomanjkanje se je najbolj kazalo v rajonih Banja Loka in Loški potok. Na pomoč so jim priskočili iz rajona Barje, kjer so za najpotrebnejše zbrali 2100 kg hrane. Razdeljene so bile tudi podpore: 3 kg koruzne moke in 50—60 lir na osebo. Najbolj se je občutilo pomanjkanje soli, zato se je okrožni odbor OF, skupno z okrožno GK, dogovoril z NOO za Gorski Kotar za dobavo 10.000 kg soli v zamenjavo za živila.¹⁵ Zataknilo se je pri dobavi soli, kar je sprožilo negodovanje med prebivalci, ki so hrano dali, soli pa niso dobili. Stanje je poslabšal še okupatorjev teror: bombardirane so bile vasi: Sodražica, Vinice, Dane in Blate.

Nekaj je k odpravljanju prehranjevalne krize pripomogla tudi SPŽZ (Slovenska protifašistična ženska zveza) z nabiralnimi akcijami. Ob praznovanju 8. marca 1944 so ženske z nabranim obdarile 140 borcev; vsak je dobil 2 kilograma kruha in robček, okrašen z rdečo zvezdo. Kar je ostalo, so razdelile najpotrebnejšim. V vsaki vasi so imeli tovarišico, ki je odgovarjala za nabiralne akcije in prvo pomoč. Aktivistke je rajonska GK seznanjala z vsemi okrožnicami in odloki.¹⁶

Spomladi 1944 se je že kazala izčrpanost rajonov. Pri nekaterih posestnikih so opravili že po tri odkupe. Da bi nastalo stanje omilila, je izdala okrožna GK okrožnico: »... Pri peki kruha naj se moki dodaja vsaj 30 % krompirja. Krajevni NOO naj takoj poskrbi, da bodo dobili mleko vsi tisti otroci, ki ga potrebujejo. Apelirajo naj na posestnike, ki imajo odvečne količine mleka. Nepravilnosti, ki se pojavljajo pri delu intendantov in gospodarskih aktivistov, se morajo takoj prijaviti. Neupoštevanje maksimiranih cen je kaznivo. Kmetu, ki je moral oddati glavo živine, naj se proda 2—3 kg mesa...«.¹⁷

Gospodarstveniki so imeli težave z intendanti, ki niso hoteli opravljati odrejenih nakupov v bližini postojank, ampak so šli »na svojo roko« v varnejše kraje. Nekateri intendant so se znašli tako, da so se izdajali za intendante bolnišnic. Na ta način so hitreje, ceneje ali celo zastoj dobili večje količine živil. S tem pa so oteževali preskrbo bolnišnic. Okrožna GK je na te nepravilnosti opozorila in svetovala aktivistom in prebivalcem, naj od vsakega intendanta, ki se izdaja za ekonomista bolnišnice, zahtevajo izkaznico. Vsak intendant bolnišnice je moral imeti izkaznico glavnega sanitetnega ekonomata.¹⁸

Maja 1944 se je stanje izboljšalo; prehranjevati je bilo treba le stalne baze in enote v zaledju. Civilno prebivalstvo se je oskrbovalo s prehranjevalnimi akcijami, medsebojno pomočjo in odhajanjem v Belo krajino, kjer so za delo dobili hrano. Toda belokranjske oblasti niso dovolile odnesti iz okrožja nad 30 kg hrane na osebo. GK je tudi oživila trgovino »suhe robe« v Beli krajini. V Podpreski pri Loškem potoku je začela obratovati menjalnica in trgovina, ki je presežek v živilih razdeljevala najpotrebnejšim. Zaradi sovražnikove kontrole cest je bil prevoz povsod otežen.¹⁹

Julija je bila v vseh okrajih ribniškega okrožja prehrana civilistov zunaj kritične meje, izjema sta bila okraja Banja Loka in Loški potok, kjer zaradi poznejše vegetacije še ni bilo žetve. Vasi Koprivnik in Nemška Loka je prizadela toča; brez hrane je ostalo približno 200 ljudi.²⁰ Ker se je pokazalo, da je

pridelek žita v višjih legah boljši kot v nižjih, je okrožna GK konec avgusta natančno določila, katere stalne baze in ustanove morajo oskrbovati posamezni okraji: Rajonska GK Loški potok bazo okrožnega odbora OF Ribnica, okrožne GK Ribnica, okrožne izpostave NZ in TV 11, in sicer z mesom, maščobo in drugo hrano; samo z mesom pa telefonsko centralo in relejno postajo. Za večje potrebe naj si te baze preskrbijo žito in moko iz rajonov Banja Loka in Barje. Rajonska GK Banja Loka je morala oskrbovati predvsem kompleks bolnišnic SVPB-R, TV 12 in 13. Drugi okraji so imeli manjše obveznosti: okraj Sodražica komando mesta Ribnice, kraj Velike Lašče komando mesta Velike Lašče, okraj Kočevje komando mesta Kočevje, medtem ko je okraj Barje samo pomagal in prispeval k prehrani SVPB-R in okrožnega odbora Ribnica.²¹

SNOS, socialni odsek, je 27. avgusta 1944 pozval vse okrožne GK, naj poskrbijo za mladi rod. Treba je bilo zaščititi vse noseče in doječe matere, jim dati hrano in oskrbo.²²

Oktober 1944 sta se združila notranjsko in ribniško okrožje. Gospodarstvo je postalo veliko bolj samostojno. Jeseni 1944 so dobro obrodile naslednje poljščine: fižol, krompir in koruza. Stevilo živine je občutno padlo; vzrok je bil v tem, da je bilo vse poletne mesece zaradi težkega dela in pomankanja maščob dovoljeno klati živino za potrebe civilnega prebivalstva. V okrožju Ribnica je ostalo okoli 4900 krav, torej povprečno 1 krava na šest prebivalcev. Z nastopom hladnejših dni je nastala vse večja potreba po obutvi in obleki. Nekaj tega materiala so dobili od zaveznikov in ga v sporazumu z okrožnim izvršnim odborom tudi razdelili. Računali so tudi na to, da se bo v zimskih mesecih v pasivnih rajonih pojavilo vprašanje hrane. V krajih, ki jih je nadzoroval okupator, so ljudje od njega kupovali kavo, sladkor, sol... Za te izdelke so dajali žito in mast.²³ Po odredbi okrožne GK so smeli klati le prašiče nad 100 kg žive teže. Družina, ki je štela pet članov, je lahko zaklala enega prašiča, če je bilo članov družine več kot pet, pa dva. Od vsakega zaklanega prašiča je bilo treba oddati najmanj 2,5 kg ocvirkovine. Če je bila pri hiši molznica, so morali oddati več ocvirkovine.²⁴ Uvedli so enotno mlevino in predpisali obvezni davek za okrožje. Postavili so dve prehranjevalni komisiji, ki naj bi s poprejšnjo politično pripravo vaščanov na sestankih pravično in nepristransko odmerili dajatve.

KMETIJSTVO IN SADJARSTVO

V začetku februarja 1944 se je okrožna GK začela intenzivneje ukvarjati z vprašanjem

obdelovanja zemlje in v zvezi s tem z vprašanjem delovnih moči, vprežne živine in poljskega orodja. 12. februarja so na seji okrožne GK sklenili, da bodo vsa zasežena polja brez lastnikov in polja, last družbe Emona, obdelovali pod nadzorstvom odborov OF. Menili so, bi bilo najbolje, če bi obdelovali kolektivno. Kjer tega ne bi uredili, bi dali zemljo v obdelavo posameznikom; najprej naj bi prišli na vrsto tisti, ki svoje zemlje nimajo dovolj. Rajonske GK zemljišče pregledajo, določijo odseke za posamezne vrste živil ali krmil in se dogovore glede potrebnega gnoja, semena in delovnih moči. Aktivisti naj bi šli od hiše do hiše in popisali za delo sposobne ljudi. Pridelek se je pri kolektivnem delu razdelil med tiste, ki so delali; kjer je bil pridelovalec sam, pa je moral namesto najemnine prodati narodni oblasti 20—30 % pridelka po maksimirani ceni.²⁵

Akcija za obdelavo zemlje se je začela konec februarja. Uredili so vse potrebno za uporabo vprežne živine v nižjih in višjih legah, kjer je čas obdelave različen. Izdali so navodila, kako se lahko prihrani pri semenih in krompirju, ter priporočali sejanje zgodnje repe. Naloga organizirane obdelave zemlje je bila zaupana strokovnjaku, ki je delal po navodilih rajonskega odbora OF.²⁶ Pri obdelavi zemlje so naleteli na težave; primanjkovalo je gnoja, semenskega krompirja in jarega ječmena; zemlja je bila izčrpana, zlasti je veljalo to za del emonske posesti, ki so jo v preteklih letih izrabljali in slabo gnojili. Pomanjkanje živine in vprežnega orodja so premostili z medsebojno pomočjo. Okrožna GK je menila, da bi nekaj vprežne živine dobili od zaledne vojske. Okrožni odbor OF je 21. marca 1944 predlagal enotne cene za dninarje, vozničke orače in za mletje v mlinih. Predlagane cene naj bi veljale le za tiste, ki so bili zmožni plačila; pri tistih, ki niso mogli plačati, naj bi delali kolektivno.²⁷ V začetku maja 1944 je bila v rajonih Barje, Velike Lašče, Sodražica in Ribnica obdelana vsa zemlja. V rajonih Banja Loka, Loški potok in Kočevje je bila obdelava v polnem teku.²⁸

Junij 1944. leta je bil deževen in hladen; to je rast poljščin zavrlo in povzročilo nekatere bolezni; krompir je začel gniti, na fižolu se je pojavila rja. Poleg teh nevšečnosti so delo kmetov ovirali še izpadi okupatorja, ki so bili vse bolj pogosti. V eni svojih akcij je okupator pri vasi Rajhenau na Kočevskem požgal 3000 kg sena, ki je bilo že posušeno in spravljeno v stoge.²⁹ Konec julija 1944 je GK opozorila prebivalce, naj žito poskrijejo, da ga ne bo dobil okupator; prav posebno skrbno naj shranijo seme. Obenem so aktivisti v največji

možni meri preprečevali prodajo žita okupatorju.³⁰

V začetku avgusta se je začela žetev; ječmen je dobro obrodil, pšenica pa je polegla in je bila zato slabše kakovosti. V višjih legah se zaradi poznejše vegetacije žetev še ni začela. Krompir je bil tu lep, v nižinah pa je bilo precej gnilega. Koruza je bila zaradi neugodnega vremena slabo oprášena.³¹ 20. avgusta 1944 je okrožna GK poročala, da je košnja končana in da je na prodaj 250.000 kg sena. V vseh rajonih je bila košnja 100 %/o, le v rajonih Banja Loka in Kočevje 60 %/o zaradi opuščeni vasi in neugodnega vremena.³²

Do konca novembra so bili pridelki že popravljeni. Po oceni gospodarstvenikov je bila letina dobra. Zelo dobro je obrodil beli krompir, ki pa je bil okužen, zato so morali misliti na zamenjavo semena.

Okrožna GK je, da bi omilila pomankanje gnojil, priporočala prebivalstvu shranjevanje pepela, izdelovanje komposta in pravilno ravnanje s hlevskim gnojem.

Jesen 1944 je bila deževna, zato niso mogli posejati ozimne na vse predvidene površine. Da bi zamujeno nadomestili spomladi, so zbirali seme jarih žit. Spomladi 1945 so kmetje zelo zgodaj začeli s poljskimi deli; v začetku marca je bilo izorane že 1/3 zemlje. Ozimna je dobro prezimila. Gospodarstveniki so sprožili akcijo za sejanje zgodnje repe, sajenje drobnega krompirja in krompirjevih očesc z olupki. Navodila so prebivalci dobili na sestankih.³³

Ker je bilo pri poljskem delu čutiti pomanjkanje vprežne živine in delovne sile, je predsedstvo SNOS 16. marca 1945 izdalo odlok, s katerim je pozivalo vse zaledne vojaške enote, da dajo vso razpoložljivo vprežno živino in delovno silo, kolikor je največ lahko pogrešajo, na razpolago prebivalstvu za pomoč pri poljskem delu. Obdelali so skoraj vso zemljo.³⁴

S sadjarstvom so se začeli intenzivneje ukvarjati spomladi 1944. Začeli so misliti na načrtno urejanje sadovnjakov in organizirano predelavo sadja; naredili so pregled nad stari sušilnicami in razpored za gradnjo novih. V celotnem okrožju je bilo nekaj sušilnic starega tipa, ki so bile v večini last privatnikov. Planirali so deset novih sušilnic, od tega samo v rajonih Kočevje in Banja Loka osem.

Zaradi slabe skrbi za sadovnjake in deževne pomladi se je na sadju pojavil jabolčni zavijač in sadje je nezrelo odpadalo. Da bi bila škoda čim manjša, je okrožna GK izdala navodila, kako se odpadlo sadje koristno uporabi; iz njega so stiskali sadjevec, delali kis, vkuhavali marmelado, ga sušili in pripravljali za kuhanje žganja. Novembra 1944 so gospo-

darski strokovnjaki izdali navodila za najnujnejša jesenska dela v sadovnjakih in za pravilno skladiščenje sadja; čiščenje in obrezovanje sadnega drevja so tudi praktično prikazovali. V glavnem naj bi jeseni zaščitili mlado drevje pred zajci, kar pa ni zaradi slabega vremena in pomanjkanja delavcev popolnoma uspelo. Zajci so uničili 70 %/o mladega sadnega drevja.³⁵

V okrožju so bile štiri drevesnice: tri v okraju Kočevje v privatni lasti in ena v okraju Cerknica, ki je bila last KUNI. Računali so, da bo spomladi 1945 na razpolago okoli 300 cepljenk, zato so jeseni svetovali prebivalcem, naj požgana drevesa izkopljejo in napravijo prostor za nova.³⁶ 11. aprila 1945 je gospodarski odsek pri IO OF poročal, da je drevje tam, kjer je dovolj delavcev, prebeljeno in obrezano, in da ima KUNI v načrtu še nekaj sadnih sušilnic v krajih z večjimi sadovnjaki — kočevski predel.

V vsem okrožju Ribnica je bilo približno 80 čebelarjev, od tega le 19 dostopnih. Največ čebelarjev je bilo v rajonih Loški potok in Banja Loka, bili pa so tudi najdistopnejši.³⁷ Čebelnjaki so bili slabo oskrbovani. Gospodarstveniki so čebelarjem pomagali z nasveti; v načrtu zanje so imeli tudi nekajdnevni tečaj. Cena za kilogram medu je bila 80—90 lir.³⁸

Jesen 1944 je bila čebelja paša slaba; ajde niso sejali, resje ni medilo. Mnogo panjev je uničil okupator. Čebelarjem je primanjkovalo pitanice; pomagali so si z združevanjem čebeljih družin. Čeprav so pravilno in pravočasno zaščitili čebelje družine pred mrazom in snegom, je pomrlo 15 %/o čebel (pomankanje piče).³⁹ Marsikatero čebeljo družino je rešila zgodnja vegetacija spomladi 1945.

ZIVINOREJA

Zivinoreja je bila pomemben dejavnik v partizanskem gospodarstvu. Živina je bila nepogrešljiva pri poljskem delu, obenem pa je služila redni in zaledni vojski za prevoze in ježo. Ne nazadnje je bila prav živina glavna zaloga hrane za vojsko in civilno prebivalstvo.

Da bi bilo živine dovolj, so gospodarstveniki skrbno nadzirali njeno klanje in vzrejo. Govedo in teleta so klali predvsem za potrebe bolnišnic in vojaških enot; za potrebe civilnega prebivalstva pa le izjemoma z dovoljenjem ustreznega organa oblasti ali GK. Kršitev tega predpisa so kaznovali z zaplembo zaklane živine; če te ni bilo na razpolago, pa z odvzemom katerekoli druge živine. Kože zaklanih živali so morali oddati najbližji komandi mesta; od tod so kože pošiljali v usnjarne. Po sklepu okrožne GK 17. februarja 1944 je bilo treba k

vsaki koži dodati kilogram loja.⁴⁰ Na sestankih so svetovali živinorejcem, kako naj pravilno skrbijo za živali; priporočali so nabiranje in uporabo zdravnih zelišč ter večkratno beljenje hlevov (razkuževanje). Pozornost so posvečali predvsem reji plemenske živine; njena cena je bila maksimirana. Referent za kmetijstvo je poročal 5. avgusta 1944: »Na ozemlju ribniškega okrožja je 5115 plemenskih krav in 39 bikov; nujno bi bilo nabaviti še 12 plemenjakov. V vaseh, ki jih kontrolira okupator, je število telet porazno; okupator pokolje skoraj vsa na novo rojena teleta. Drugi vzrok za manjše število telet je neplodnost krav, ki obolevajo za kolpitisom.«⁴¹

Dotacijo 100.000 lir, ki jo je dobilo okrožje za dvig živinoreje, so porabili do avgusta 1944.⁴² Septembra istega leta se je pojavila možnost za nakup plemenske živine iz razlaščenih posestev, ki jih je upravljala KUNI; prosili so še za 100.000 lir posojila. Oktobra so poročali Ribničani, da je dotacija 100.000 lir, namenjena za nakup plemenske živine, razdeljena rajonom Banja Loka in Loški potok; nekaj denarja pa je dobil kmetijski inštruktor za kritje tekočih terjatev in za gradnjo sušilnic.⁴³

Jeseni 1944 so redčili klavno živino. Kmetje so lahko zamenjali klavno živino za plemensko. Dovolili so klanje teličkov za bolnike in starčke. S tem so šli tako daleč, da jim je začelo primanjkovati vprežne živine (voli). Spomladi 1945 so poročali, da imajo dovolj plemenske živine, da pa bi bilo treba kupiti ali zamenjati pleme.⁴⁴

Veliko pozornost so gospodarstveniki posvečali tudi reji prašičev, ki niso zelo zahtevni in hitro pridobivajo na teži. Okrožni odbor OF je 30. decembra 1943 določil maksimalno ceno za prašička; 400—600 lir za enega. Od terenskih odborov OF pa je zahteval, da popišejo vse posestnike, ki potrebujejo prašičke za rejo. Predvidevali so, da bodo največ prašičkov dobili z rajona Velike Lašče.⁴⁵ Zaradi velikega povpraševanja so postali prašički predmet »črne borze«. Kmetje niso imeli denarja za nakup prašičkov, zato so prosili za posojilo, ki so ga navadno vračali v naturi. Da bi bilo prašičkov dovolj na razpolago, so gospodarstveniki pazili na redno oplemenjevanje svinj in uvedli svobodno trgovino s prašički. Prašički so tako postali donosni in ljudje so se vse bolj odločali za rejo plemenskih svinj. 5. septembra 1944 je poročal kmetijski referent, da bi potrebovali posojilo za nakup prašičkov od domačih rejcev, ker jih bodo ti drugače prisiljeni prodati na Hrvaško.⁴⁶ Spomladi 1945 se je zopet pojavilo vprašanje prašičkov, zanje so zaprosili kmetijsko zadrugo v Črnomlju.

24. februarja 1945 so z odlokom okrožnega odbora OF zaščitili stalež mladih prašičev.⁴⁷

V rajonih Banja Loka in Loški potok pa se je vse bolj večalo zanimanje za rejo koz in ovac. Te živali so manj zahtevne kot govedo, kljub temu pa zadostijo potrebam po mleku in mesu. Gospodarstveniki so izračunali, da bi novembra 1944 potrebovali najmanj 200 ovac, če bi hoteli zadostiti povpraševanju; primanjkovalo je denarja, zato so kupili le sedem ovac in jih dodelili ribniškemu rajonu.⁴⁸

Na vseh sestankih so gospodarski aktivisti priporočali rejo perutnine in malih živali; da bi jih zaščitili, jih pri obvezni oddaji niso jemali. Kljub vsem prizadevanjem je reja perutnine zaradi pomanjkanja zrnja slabo napredovala.

GOZDARSTVO

V začetku leta 1944 se je začela večati skrb za gozdove. Ti so bili marsikje brez strokovnega nadzora in precej izsekani. Okupator je sekal zlasti v lažje dostopnih gozdovih.

Na osvobojenem ozemlju je razlaščene gozdove upravljala začasna državna uprava razlaščenih gozdov. Nekatero večje gozdne posesti (Auersperg — Kočevje, ribniška, ortneška, turjaška in soteška graščina) pa tudi nekaj manjših so imele urejene gozdarske strokovne uprave, ki so do takrat še poslovale. Brez vsake uprave so bili gozdovi, ki jih je prevzela Emona od nemških izseljencev, in gozdovi manjših posestnikov. Kmečki gozdovi, ki so jih upravljali lastniki sami, so imeli le strokovni nadzor. 1. februarja 1944 je bila pri vseh okrožnih odborih OF na področju UK organizirana začasna gozdarska služba. V delo so zaradi pomanjkanja strokovnjakov vpeljali tudi upokojene. Glavna naloga teh služb je bila, da so skrbele za kritje tekočih potreb po lesu in da se gozdovi niso uničevali. Poleg tega so nadzirali še skladišča posekanega lesa v gozdovih in na žagah.⁴⁹

Julija 1944 se je gospodarski odsek pri okrožnem odboru OF povečal za referat o gozdovih; ta je imel v rajonih svoje poročevalce, ki so skrbeli za gozd. Za nadzor nad razlaščenimi gozdovi so bili imenovani gozdni čuvaji, katerih naloga je bila nadzor nad sekanjem dreves in merjenje rezanega lesa.⁵⁰

Gospodarstveniki so mislili tudi na pogodovanje predelov, ki jih je uničil okupator, in v zvezi s tem na ustanovitev drevesnic.

Okrožni odbor OF je poročal 24. julija 1944, da je v ribniškem rajonu skupno 25 žag, od tega jih je obratovalo le 5. Povprečno je na osvobojenem ozemlju ribniškega okrožja obratovalo 10 manjših žag z dnevno kapaciteto 20 kubičnih metrov okroglovine. V celotnem

okrožju je bilo 91 žag s kapaciteto 815 m³ na 8 ur; od teh je bila le polovica žag sposobnih za obratovanje. Nekaj žag je bilo zaradi okupatorjeve kontrole nedostopnih. Zaradi nevarnosti bombardiranja parne žage niso smele obratovati. 30 % žag je bilo potrebnih generalnega popravila, 5 % žag je bilo požganih, 6 % žag je okupator odpeljal stroje. Težave so imeli z dovozom hlodovine na žage (pomankanje vprežne živine, kontrola okupatorja nad cestami).⁵¹

OBRT IN TRGOVINA

Zaradi okupacije je obrtna dejavnost v ribniškem okrožju precej usahnila. Delavnice so bile zapuščene, primanjkovalo je delovne sile. Rajonski odbor OF Ribnica je 18. junija 1944 izdal okrožnico, v kateri je pozival: »Čimprej naj začne z delom vsak, ki zna kaj delati. Ni taks, spričeval in učne dobe. Orodje je v zapuščenih delavnicah...«.⁵²

Večje industrije v okrožju ni bilo. Po posameznih krajih so bile manjše obrtne delavnice (krojaške, čevljarke). Primanjkovalo je delavnic za izdelovanje in popravljanje poljskega orodja. Okrožna GK je vzdrževala dve kovačiji. V okraju Ribnica so bili zaposleni 3 oglarji. Obstajala je tudi usnjarna in puškarška delavnica. O izdelovanju usnja mi je pri-

povedoval Franc Burgar, ki je bil vodja usnjarske delavnice. Najprej so vozili kože v žužemberško in šentviško usnjarno. Ker pa se je položaj poslabšal, so začeli iskati ugoden teren na ribniškem vojnem področju. Odločili so se za vas Belico pri Osolnici in v usnjarno preuredili Ožboltov mlin. Z delom so začeli avgusta 1944 in delali do 15. maja 1945. Bilo jih je sedem. Vse so delali ročno; kože so najprej namakali v apnu, nato so jih očistili in korpunirali (odstranili dlake in meso), sledilo je namakanje v kadi za strojenje (hrastov in kostanjev izvleček). Strojili so predvsem goveje kože in iz njih izdelovali usnje za podplate. Za varnost je bilo dobro poskrbljeno, saj jim sovražnik ni zaplenil ničesar.⁵³

Na pobudo OO OF je bila 8. junija 1944 konferenca, ki so se je udeležili: član predsedstva SNOS — gospodarski odsek, član OO OF Ribnica, član okrožne GK in dva strokovnjaka iz Sodražice. Dogovorili so se, da se »suha roba« kupuje za gotovino, če pa te ni, pa pol za gotovino pol za živež; prodaja se le za živež (izjema so vojaške enote in aktivisti, ki lahko plačajo z gotovino). Prodajo oziroma zamenjavo so organizirali v Crnomlju. Nakup in prodajo je vodila okrožna GK Ribnica. Podlaga za nakup ali prodajo je bila lira in cena koruze.

roba	nakup: lire	koruza kg	prodaja: lire	koruza kg
škafi	30—45	6	50	8
sita mala	25—30	4—5	30—35	5—6
rešeta	35	5	40	6
rete	100	12	120	14
ducat žlic	15—18	2—2.5	18—24	
košare navadne	32—40	5—6	40—50	6—7
jerbasi	80	10	100	12 ⁵⁴

Poleg te je obstajala še neorganizirana menjava. V ribniškem okrožju so bili zanjo določeni trije, ki so zbirali robo po vaseh in jo vozili v Belo krajino, kjer so jo zamenjavali za žito in jeseni za kostanj.⁵⁵ »Suho robo« so izdelovali v ribniškem, sodražkem in velikolaškem okrožju. Vendar tudi ta panoga ni bila brez težav; primanjkovalo je delovnih moči in težko je bilo dobiti material; zlasti je primanjkovalo bele pločevine, valjanca in žičnikov. Lončarstva v Dolenji vasi zaradi stalne kontrole okupatorja niso mogli obnoviti.⁵⁶

V Podpreski je bila ustanovljena okrožna trgovina, ki je blago prodajala za gotovino ali za bone ali pa je menjavala. Z galanterijskim blagom se je v glavnem oskrbovala preko Notranjske. Na Brodu je okrožna GK vzdrževala menjalnico za sol, ki je do julija 1944 posre-

dovala približno 3.000 kg soli v zameno za koruzo po ključu, ki ga je določilo predsedstvo SNOS. Težave so se pojavile, ko je okrožna GK za Belo krajino začela dobavljati Hrvaatom koruzo na kredit.⁵⁷

Okrožna GK je od vseh rajonskih GK zahtevala, da nadzirajo vse trgovinske, gostinske in obrtne lokale. Obrtniki, ki so bili mobilizirani, so morali redno voditi dnevnik dela.⁵⁸

Za poživljanje obrti in trgovine je finančni odsek odobril okrožju 50.000 lir posojila.⁵⁹

V začetku leta 1945 so imeli v osnutku načrt za večjo mizarsko delavnico, ki naj bi kri-la potrebe po stavbnem lesu pri obnovi porušeni in gradnji novih poslopij. Manjšo usnjarsko delavnico, strojarno kož, so namerali postaviti v kočevskem rajonu. Služila naj bi potrebam civilnega prebivalstva. Zaradi

oteženega prevoza je trgovina s »suhó robo« prenehala.⁶⁰

NARODNA IMOVINA

Pod narodno imovino so spadala vsa zapuščena in razlaščena posestva, gozdovi, obrtni, trgovinski in drugi lokali; sem so spadale tudi šole in druga javna poslopja. Z vsem tem je upravljala posebna komisija KUNI (komisija za upravo narodne imovine). V ribniškem okraju je bilo jeseni 1944 v sklopu narodne imovine pet ljudskih šol, dva občinska doma, razlaščeno imetje grofa Auersperga in veleposestnika Rudeža, posest 35 gruntarjev, ki so bili obsojeni na zaplembo celotne imovine, emonska posest in eno zapuščeno posestvo.⁶¹

Julija 1944 je okrožna GK Ribnica sklenila, da mora KUNI v vseh rajonih imenovati funkcionarje, ki bodo vodili pregled nad narodno imovino. Vsako opuščeno ali zaplenjeno posestvo naj bo enota zase in naj ima svojega upravitelja.⁶² Isti mesec so izdali navodila za popisovanje vojne škode. Do takrat je bilo v okrožju poškodovanih 173 vasi, od tega 75 popolnoma uničenih; uničen je bil tudi rudnik premoga in Horakova tekstilna tovarna.⁶³ Posestva v okviru narodne imovine so se obdelovala kolektivno. Če to ni bilo možno, so jih razdelili najpotrebnejšim posameznikom. Sadvnjakov niso oddajali v najem, temveč so postavili oskrbnike, ki so skrbeli za sadje, ga zbirali in predelovali. KUNI je imela v lasti več sadnih sušilnic.

V okrožju so že kmalu mislili na obnovo porušenih domov in gospodarskih poslopij. Rajonski odbor OF je 18. junija 1944 sprejel sklep, da je treba popraviti stanovanja, gospodarska poslopja in tiste ceste, ki niso strateško pomembne, ter pomagati žrtvam terorja.⁶⁴ Za ohranitev in zaščito narodnega imetja je skrbelo okrajna NZ (narodna zaščita). 5. septembra 1944 je bil ustanovljen NOVGRAD (narodno osvobodilna vojna gradnja), ki je v sodelovanju z GK skrbel za obnovo porušenih in zidavo novih poslopij. Pri obnovi je pomagalo tudi društvo RK, ki je pri okrajih imelo svoje odbore.

DENARNI PROMET

Julija 1944 so bili določeni v Sloveniji tile javni dohodki: davki trošarina, posojilo in prostovoljne dajatve; izdatki odborov pa podpore, izdatki za aktiv in javno upravo. Glavno plačilno sredstvo je bila lira. Malo pred kapitulacijo Italije se je začel uveljavljati tudi partizanski denar — bon. V začetku oktobra 1943 so na osvobojenem ozemlju začele krožiti kot plačilno sredstvo tudi 3 % obveznice posojila narodne osvoboditve. Končno je oktobra

1944, ob vpeljavi za vso Slovenijo veljavnega partizanskega denarja, začel denarni zavod izdajati lirske bone in priznanice. Vrednost bona je bila za 10 % večja od italijanske lire.⁶⁵ Ljudje so bili nezaupljivi do bonov in jih niso hoteli sprejemati, zato so morali pri okrožnem odboru OF zamenjati bone za lire, da so lahko izplačali podpore najpotrebnejšim. Prošnje za podpore so vlagali pri rajonskih odborih OF. V denarju so dajali podpore le najpotrebnejšim in učiteljstvu, za ostale pa so organizirali medsebojno pomoč.

Jeseni 1943 je bilo razpisano 3 % posojilo narodne osvoboditve, pobirali so tudi davke in prostovoljne prispevke. Okrožni odbor OF je konec decembra 1943 poročal: »Kljub podrobnim navodilom ponekod naši odbori posojilne kampanje še niso spravili v tek. Zadnje nakazilo bonov in gotovine se sme uporabiti izključno za nabavo hrane. Podpore in ostali izdatki se krijejo iz dohodkov, ki jih prinašajo davki in ostali posli. Na dnevnem redu vsakega sestanka mora biti blagajniško poročilo. Potrebno je okrepiti zaupanje v bone.

Tik pred nemškimi vdorom so okrožni odbori popisali in deponirali poštne znamke. Zaloge naj bodo varno shranjene. Davki se izterjujejo tudi za nazaj. Davkov so oproščeni: žrtve okupatorja, vdove, sirote in vsi tisti, ki jim rajonski odbor na podlagi posebnih okoliščin davke izpregleda (kajžarji).«⁶⁶

V začetku leta 1944 je bilo vpisovanje posojila v polnem teku. Imeli so tudi nekaj težav: obveznic po 10.000 lir niso mogli oddati, kajti še obveznice po 100 lir sta podpisovala dva skupaj in po 1000 lir trije. Akcija pobiranja posojila je bila posebno težka v krajih, ki jih je kontroliral okupator.⁶⁷ Pri popisovanju posojila je bil najboljši ribniški rajon, ki je podpisal nad polovico posojila. Rajonski odbori OF so dobili nalogo, da zamenjajo potrdila, ki so jih izdajali posamezni intendanti za prejeta hrano in živino z uradnimi potrdili. Zabičano jim je bilo, da ta potrdila ne smejo zamenjevati za takrat razpisano posojilo.⁶⁸ Ker niso imeli dovolj lir za izplačilo podpor, so zaprosili za dotacijo. Marca 1944 so dobili 100.000 lir, ki so jih razdelili po okrajih; ribniški okraj je dobil 15.000 lir.⁶⁹ Junija 1944 je gospodarska konferenca v Črnomlju odobrila okrožju Ribnica 500.000 lir posojila za kritje potreb vojske. Finančni referentje so vodili o tem denarju ločen račun.⁷⁰ Liram je vrednost padala, zato so jih poskušali čim več spraviti čez mejo.

Finančni odsek je poročal 12. januarja 1945, da so pobrali davek 259 prebivalcem. Imeli so veliko podpirancev in težave z zbiranjem posojila. Glavni dohodek je prinašalo posojilo in

denarne kazni, ki jih je izrekalo sodišče zaradi nedovoljenega prehoda na osvobodjeno ozemlje.⁷¹

Zaradi omejenega prostora problema do potankosti nisem mogla obdelati. Splošne podatke, ki so pomembni za razumevanje partizanskega gospodarstva, najdemo v že objavljeni knjigi dr. Metoda Mikuža Slovensko partizansko gospodarstvo.

OPOMBE

1. Poročilo OO OF Ribnica 8/1-1944 arhiv IZDG f. 436. — 2. Poročilo OO OF Ribnica 30/1-1944 arhiv IZDG f. 436. — 3. Poročilo OO OF Ribnica 6/2-1944 arhiv IZDG f. 436. — 5. Poročilo okrožne GK 10/3-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 5. Poročilo OO OF Ribnica 13/9-1944 arhiv f. 436 III. 6. Poročilo OO OF Notranjsko — Ribnica 4/5-1945 arhiv IZDG f. 437 I. — 7. Dr. Metod Mikuž, Zgodovina slovenskega osvobodilnega boja str. 262. — 8. Ustni vir — spomini Janeza Cvara 3/8-1978. — 9. Poročilo okrožne GK 18/1-1944 arhiv IZDG f. 439 III. — 10. Okrožnica UK 1/2-1944 arhiv IZDG f. 439 III. — 11. Poročilo OO OF Ribnica 7/2-1944 arhiv IZDG f. 718. — 12. Poročilo rajonske GK Ribnica 8/2-1944 arhiv IZDG f. 718. — 13. Poročilo rajonske GK Ribnica 8/2-1944 arhiv IZDG f. 718. — 14. Poročilo rajonske GK Ribnica 8/2-1944 arhiv IZDG f. 718. — 15. Poročilo OO OF Ribnica 21/3-1944 arhiv IZDG f. 436. — 16. Poročilo SPŽZ 13/3-1944 arhiv IZDG f. 715. — 17. Okrožnica okrožne GK Ribnica 22/4-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 18. Okrožnica okrožne GK Ribnica 22/4-1944 arhiv IZDG f. 474 III. 19. Dr. Metod Mikuž, Slovensko partizansko gospodarstvo str. 193. — 20. Poročilo okrožne GK 20/7-1944 arhiv IZDG f. 719. — 21. Sklep okrožne GK 30/8-1944 arhiv IZDG f. 718. — 22. SNOS — socialni odsek — poziv 27/8-1944 arhiv IZDG f. 717. — 23. Odredba okrožne GK 9/11-1944 arhiv IZDG f. 719. — 24. Odredba okrožne GK 9/11-1944 arhiv IZDG f. 719. — 25. Poročilo okrožne GK 12/2-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 26. Poročilo OK KPS Ribnica 27/2-1944 arhiv IZDG f. 715 I. — 27. Poročilo OO OF Ribnica 21/3-1944 arhiv IZDG f. 436. — 28. Poročilo okrožne GK 5/5-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 29. Poročilo kmetijskega referenta 20/7-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 30. Opozorilo okrožne GK 27/7-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 31. Poročilo okrožne GK 5/8-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 32. Poročilo okrožne GK 20/8-1944

arhiv IZDG f. 474 III. — 33. Poročilo okrožnega gospodarskega odseka 5/3-1945 arhiv IZDG 474 III. — 34. Odlok predsedstva SNOS 16/3-1945 arhiv IZDG f. 474 III. — 35. Poročilo okrožnega gospodarskega odseka 5/3-1945 arhiv IZDG f. 474 III. — 36. Poročilo okrožnega gospodarskega odseka 21/12-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 37. Poročilo referenta za kmetijstvo 5/8-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 38. Poročilo kmetijskega referenta 27/7-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 39. Poročilo okrožnega gospodarskega odseka 5/3-1945 arhiv IZDG f. 474 III. 40. Poročilo okrožne GK 17/2-1944 arhiv IZDG f. 718. — 41. Poročilo referenta za kmetijstvo 5/8-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 42. Poročilo referenta za kmetijstvo 20/8-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 43. Poročilo referenta za kmetijstvo 5/10-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 44. Poročilo okrožnega gospodarskega odseka 11/4-1945 arhiv IZDG f. 474 III. — 45. Poročilo OO OF Ribnica 30/12-1943 arhiv IZDG f. 474 III. — 46. Poročilo kmetijskega referenta 5/9-1944 arhiv IZDG 474 f. III. — 47. odlok OO OF 24/2-1945 arhiv IZDG f. 437. — 48. Poročilo okrožnega gospodarskega odseka 22/11-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 49. Poročilo UK 1/2-1944 arhiv IZDG f. 439 III. — 50. Poročilo OO OF 22/7-1944 arhiv IZDG f. 436. — 51. Poročilo OO OF 24/7-1944 arhiv IZDG f. 473. — 52. Okrožnica rajonskega odbora OF Ribnica 18/6-1944 arhiv IZDG f. 718. — 53. Spomini F. Burgarja — ustni vir 2/8-1978. — 54. Okrožnica rajonskega odbora OF Ribnica 18/6-1944 arhiv IZDG f. 718. — 55. Ustni vir — spomini Janeza Cvara. — 56. Poročilo okrožne GK 26/7-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 57. Poročilo okrožne GK 26/7-1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 58. Okrožnica okrožne GK 11/8-1944 arhiv IZDG f. 718. — 59. Polletno poročilo za 1. šest mesecev 1944 arhiv IZDG f. 474 III. — 60. Poročilo gospodarskega odseka 8/2-1945 arhiv IZDG f. 474 III. — 61. Poročilo rajonskega odbora OF Ribnica 4/8-1944 arhiv IZDG f. 497. — 62. Poročilo okrožne GK 26/7-1944 arhiv IZDG f. 436. — 63. Poročilo rajonskega odbora OF Ribnica 4/8-1944 arhiv IZDG f. 497. — 64. Poročilo rajonskega odbora OF Ribnica 18/6-1944 arhiv IZDG f. 718. — 65. Dr. Metod Mikuž, Zgodovina slov. osvobodilnega boja str. 265 in 267. — 66. Poročilo OO OF Ribnica 30/12-1943 arhiv IZDG f. 474 III. — 67. Poročilo OO OF Ribnica 25/1-1944 arhiv IZDG f. 439. — 68. Poročilo OO OF Ribnica 30/1-1944 arhiv IZDG f. 436. — 69. Poročilo OO OF Ribnica 21/3-1944 arhiv IZDG f. 436. — 70. Poročilo OO OF Ribnica 17/6-1944 arhiv IZDG f. 718. — 71. Dr. Metod Mikuž, Slovensko partizansko gospodarstvo str. 180 in 181.